

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ПЕРЕДАЧІ СТОРОНОЮ ОБВИНУВАЧЕННЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ НА ЗБЕРІГАННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНЕ ЗБЕРІГАННЯ

КОВАЛЬЧУК Сергій Олександрович - заступник директора Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»

УДК 343.146

Стаття посвячена дослідженню порядку процесуального оформлення передачі стороною обвинення вещественных доказательств на хранение и ответственное хранение. С учетом теоретических положений и судебной практики определяется перечень процессуальных документов, необходимых для передачи вещественных доказательств на хранение и ответственное хранение.

Ключові слова: речові докази, зберігання речових доказів, відповідальне зберігання речових доказів, постанова, квитанція, акт приймання-передачі, кримінальне провадження.

Постановка проблеми

Важливою гарантією забезпечення ефективності процесу доказування та реалізації засади недоторканості права власності у ході кримінального провадження виступає зберігання речових доказів. Це пов'язано з тим, що збереження речових доказів, з одного боку, дозволяє у подальшому використати їх під час проведення процесуальних дій і постановлення процесуальних рішень у кримінальному провадженні, а з іншого, – забезпечує майнові права власника (законного володільця) на речі, визнані речовими доказами.

Як впливає зі змісту ч. 2 ст. 100 КПК України, речові докази, надані стороні обвинувачення добровільно або на підставі судового рішення, підлягають зберіганню нею [1]. Зберіганням речових доказів стороною обвинувачення охоплюється не лише їх зберігання разом з матеріалами

кримінального провадження, але й зберігання у спеціальному приміщенні, спеціальному сейфі або режимно-секретному підрозділі органу, у складі якого функціонує слідчий підрозділ, та їх зберігання відповідними установами (ч. 6 ст. 517 КПК України і п. п. 7, 17 – 26 Порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 19.11.2012 р. № 1104) [1; 2]. Виняток із загальних правил зберігання речових доказів стороною обвинувачення становлять випадки їх передачі на відповідальне зберігання власнику (законному володільцю). Проте, закріплюючи можливість зберігання речових доказів стороною обвинувачення поза матеріалами кримінального провадження та їх відповідального зберігання власником (законним володільцем), норми кримінального процесуального законодавства не визначають порядок процесуального оформлення передачі речових доказів на зберігання та відповідальне зберігання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Порядок зберігання речових доказів під час кримінального провадження досліджується у працях Д.Т. Арабулі, О.Є. Голловкіна, Н.С. Карпова, Ю.В. Худякової,

С.С. Чернової, О.С. Шалякіної та інших вітчизняних і зарубіжних вчених. Водночас, самостійні дослідження порядку передачі речових доказів на зберігання та відповідальне зберігання не проводилися, у зв'язку з чим поза увагою науковців залишилася проблема її процесуального оформлення.

Формулювання мети статті

Метою цієї статті є визначення порядку процесуального оформлення передачі стороною обвинувачення речових доказів на зберігання та відповідальне зберігання.

Виклад основного матеріалу

У теорії кримінального процесу питання про перелік документів, необхідних для передачі речових доказів на зберігання та відповідальне зберігання, залишається спірним. Так, О.Є. Головкін пропонує оформляти таку передачу шляхом винесення постанови про передачу речових доказів на зберігання та складання відповідного протоколу [3, с.109]. Ф.Н. Багаутдінов вказує на доцільність оформлення передачі речових доказів на зберігання шляхом складання акту прийому-передачі, договору зберігання та інших підтверджуючих документів [4, с.132], але не визначає вичерпний перелік останніх. Більш широко до визначення переліку документів, необхідних для передачі речових доказів на зберігання, підходить С.С. Чернова, яка включає до нього: 1) постанову про передачу речового доказу на зберігання; 2) договір зберігання; 3) схоронну розписку, квитанцію або інший документ, який підтверджує факт прийому речового доказу на зберігання; 4) документ про місцезнаходження речового доказу (наприклад, повідомлення про наявність і місцезнаходження речових доказів) [5, с.295].

Результати дослідження практики свідчать про те, що рішення про передачу речових доказів на зберігання або відповідальне зберігання слідчим, прокурором відображається, як правило, у постанові про визнання речовим доказом і його передачу на зберігання (відповідальне зберігання) [6; 7; 8; 9; 10; 11], а в окремих випадках –

у постанові про їх передачу на зберігання [12]. Відповідно до ч. 3 ст. 110 КПК України, рішення слідчого, прокурора ухвалюється у формі постанови, яка виноситься у випадках, передбачених КПК України, а також коли слідчий, прокурор визнає це за необхідне [1]. Оскільки рішення про передачу речових доказів на зберігання або відповідальне зберігання належить до числа процесуальних рішень, воно також повинно підлягати оформленню у формі постанови, яка за своєю формою та змістом має відповідати вимогам ч. ч. 5 і 6 ст. 110 КПК України. Крім того, постанова про передачу речових доказів на зберігання або відповідальне зберігання повинна містити відомості про: найменування речових доказів, їх обсяг, вид упаковки та написи на ній, номер книги обліку речових доказів, вилучених (отриманих) стороною обвинувачення під час здійснення кримінального провадження, та порядковий номер запису у ній, місце фактичного зберігання речових доказів, прізвище, ім'я та по батькові відповідальної особи, а у разі передачі на відповідальне зберігання – власника (законного володільця). У разі винесення постанови про визнання речовим доказом, рішення про його передачу на зберігання або відповідальне зберігання та наведені відомості можуть відобразитися у ній. Водночас, така постанова слідчого, прокурора лише відображає ухвалення рішення, але не підтверджує факт передачі речових доказів на зберігання до обладнаного приміщення, спеціального сейфу або відповідним установам чи на відповідальне зберігання.

У разі передачі речових доказів на зберігання до обладнаного приміщення чи спеціального сейфу, факт їх передачі підтверджується квитанцією про їх отримання для зберігання, яка заповнюється відповідальною особою за формою згідно з додатком 2 до Порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення та долучається до матеріалів кримінального провадження [2]. У разі, якщо речові докази передаються на зберігання відповідним установам, п. 11 Порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення зобов'язує слідчого, прокурора після їх передачі надати відпові-

дальній особі копії документів, які підтверджують факт передачі речових доказів [2], але не визначає їх перелік, а у разі, якщо вони передаються власнику (законному володільцю) на відповідальне зберігання, – не містить вказівки на необхідність отримання слідчим, прокурором документів, що підтверджують факт такої передачі. Крім того, норми чинного законодавства не визначають і перелік документів, які б мали підтверджувати факт передачі речових доказів на відповідальне зберігання власнику (законному володільцю).

Як свідчать результати дослідження практики, передача речових доказів відповідним установам здійснюється слідчим, прокурором на підставі акту прийому-передачі майна на зберігання [13], а власнику (законному володільцю) на відповідальне зберігання – на підставі його розписки [14; 15], акту прийому-передачі речового доказу на відповідальне зберігання [16; 17] (в окремих випадках – і розписки, і акту прийому-передачі [18]) або договору про відповідальне зберігання вилучених матеріальних цінностей у ході здійснення досудового розслідування та актів їх передачі на відповідальне зберігання [19].

При цьому відібрання у відповідальної особи установи, якій передається речовий доказ, або власника (законного володільця) розписки про його отримання без зобов'язання щодо його зберігання розглядається судами в якості порушення норм кримінального процесуального закону. Так, в ухвалі від 26.06.2014 р. у кримінальному провадженні № 11-кп/781/34/14 Апеляційний суд Кіровоградської області вказав, що слідчий повернув потерпілому ОСОБА_5 належну йому частину золотого ланцюжка, про що надано розписку (аркуш матеріалів кримінального провадження 45). Такі дії слідчого не суперечать вимогам ч. 1 ст. 100 КПК України, але у порушення вимог ч. 2 ст. 100 КПК України він не відібрав від потерпілого ОСОБА_5 зобов'язання про необхідність зберігати речовий доказ, що призвело до його втрати [20]. Хоча ч. 2 ст. 100 КПК України не містить вказівки на необхідність відібрання такого зобов'язання, але у цілому на-

ведена позиція відповідає меті зберігання речових доказів. Водночас, відібрання розписки про отримання речового доказу і зобов'язання щодо його зберігання не виступають заходами, достатніми для засвідчення факту передачі речового доказу та забезпечення його збереження. Так, закріплюючи випадки відібрання в учасників кримінального провадження розписок, законодавець передбачає їх отримання для підтвердження того або іншого факту (наприклад, факту отримання повістки – ч. 2 ст. 135 КПК України, копії обвинувального акту, копії цивільного позову та реєстру матеріалів досудового розслідування – ч. 4 ст. 291 КПК України, копії клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та реєстру матеріалів досудового розслідування – ст. 293 КПК України, письмового виклику – ч. 3 ст. 385 КПК України тощо). У зв'язку з цим відібрання розписки дозволить лише підтвердити факт отримання речового доказу відповідальною особою установи, якій він передається, або власником (законним володільцем), чого недостатньо для забезпечення його збереження. Відібрання зобов'язання щодо збереження речового доказу, навпаки, свідчитиме про покладення на відповідальну особу або власника (законного володільця) обов'язку вживати заходів, спрямованих на його зберігання, встановлення заборони щодо відчуження речового доказу протягом строків, встановлених КПК України, і роз'яснення наслідків його втрати – кримінальної відповідальності за ст. 388 КК України у разі його розтрати, відчуження, приховування, підміни, пошкодження, знищення або інших незаконних дій з ним чи порушення обмеження права користуватися ним, але не відображатиме факт передачі речового доказу.

Укладення письмового договору про зберігання речових доказів відповідною установою або відповідальне зберігання власником (законним володільцем) також є недоцільним, оскільки поширення визначених § 1 глави 66 ЦК України загальних положень про зберігання на зберігання та відповідальне зберігання речових доказів призведе до перетворення цих правовідно-

син на договірні та викличе низку проблем у правозастосовній практиці, пов'язаних, по-перше, з покладенням на органи досудового розслідування та суди обов'язку укладати договір у кожному конкретному випадку передачі речового доказу на зберігання або відповідальне зберігання, по-друге, з виконанням зберігачем обов'язку повернути речові докази (з огляду на ч. 1 ст. 936 ЦК України, вони підлягатимуть поверненню органу досудового розслідування або суду, який передавав їх на зберігання), а по-третє, з визначенням правових наслідків втрати (нестачі) або пошкодження речових доказів (ст. ст. 950 і 951 ЦК України передбачає за такі діяння цивільно-правову, а ст. 388 КК України – кримінально-правову відповідальність).

Недостатність розписки про отримання речового доказу і зобов'язання щодо його зберігання для засвідчення факту передачі та забезпечення збереження речового доказу і недоцільність укладення з цією метою договору зберігання вказує на доцільність пошуку уніфікованого документа, який підлягає складанню при передачі речових доказів на зберігання відповідній установі або на відповідальне зберігання власнику (законному володільцю). Віднесення правовідносин з їх передачі на зберігання та відповідальне зберігання до числа майнових зумовлює необхідність звернення до вирішення питання про оформлення передачі майна у теорії цивільного права. Вчені-цивілісти вказують, що передання майна традиційно оформляється актами прийому-передання, що виступають формою, в яку втілюється передання майна як двосторонній правочин [21], юридично значимим документом [22, с.86] і доказом виконання сторонами зобов'язань щодо передання та прийняття майна [23, с.81]. Таку правову природу акту приймання-передачі законодавець враховує при врегулюванні порядку оформлення передачі речових доказів торговельному підприємству для реалізації, технологічної переробки та знищення. Зокрема, п. п. 28 і 29 Порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення передбачають необхідність складення у таких випадках відповідного

акту [2]. Запровадження оформлення передачі речових доказів на зберігання відповідним установам та на відповідальне зберігання власнику (законному володільцю) актом приймання-передачі дозволить, по-перше, врахувати правову природу передачі речових доказів і двосторонній характер правовідносин, які виникають у процесі їх передачі, по-друге, не лише підтвердити факт передачі речових доказів, але й закріпити їх кількісний та якісний стан на момент здійснення передачі, а по-третє, за рахунок включення до нього вказівки на зобов'язання відповідальної особи установи або власника (законного володільця) вживати заходів, спрямованих на зберігання речових доказів, і встановлення заборони щодо їх відчуження протягом строків, встановлених КПК України, – забезпечити збереження речових доказів.

Акт приймання-передачі речових доказів повинен містити відомості про: а) дату і місце його складання; б) прізвище, ім'я, по батькові, посаду слідчого, прокурора, який передає речові докази на зберігання або відповідальне зберігання; в) номер кримінального провадження; г) прізвище, ім'я та по батькові відповідальної особи установи або власника (законного володільця), який їх приймає; г) найменування речових доказів, їх обсяг, стан, вид упаковки і написи на ній; д) номер книги обліку речових доказів, вилучених (отриманих) стороною обвинувачення під час здійснення кримінального провадження, та порядковий номер запису у ній; е) місце фактичного зберігання речових доказів; є) зобов'язання відповідальної особи установи або власника (законного володільця) вживати заходів, спрямованих на зберігання речових доказів, і заборону щодо їх відчуження протягом строків, встановлених КПК України; ж) підписи слідчого та відповідальної особи установи або власника (законного володільця).

Акт приймання-передачі повинен складатися у двох примірниках: перший примірник підлягає зберіганню у матеріалах кримінального провадження, а другий – передачі власнику (законному володільцю) або відповідній установі, якій речові докази передаються на зберігання. З огляду на

вимогу п. 11 Порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення, копія такого акту підлягає наданню слідчим, прокурором відповідальній особі.

Крім складення акту приймання-передачі, під час передачі речових доказів на зберігання відповідальній особі установи або власнику (законному володільцю) слідчий, прокурор повинен попередити їх про кримінальну відповідальність за ст. 388 КК України у разі розтрати, відчуження, приховування, підміни, пошкодження, знищення або інших незаконних дій з речовими доказами чи порушення обмеження права користуватися ними.

Відповідно до ч. 6 ст. 100 КПК України, у разі передачі речових доказів на відповідальне зберігання, вони фіксуються за допомогою фотографування або відеозапису та докладно описуються [1]. Застосування засобів фіксування дозволяє зафіксувати стан речових доказів на момент їх передачі на відповідальне зберігання, що, на думку вчених, дозволить запобігти можливості підміни речових доказів, їх змішування з іншими предметами, і зберегти у незмінному вигляді значимі для кримінальної справи властивості і стани цих речових доказів [24; 25, с.215]. Крім того, при передачі речових доказів на відповідальне зберігання у разі необхідності може бути збережений зразок речового доказу, достатній для його експертного дослідження або інших цілей кримінального провадження (ч. 6 ст. 100 КПК України) [1]. Як свідчать результати дослідження практики, такі зразки відбираються не лише стороною обвинувачення, але й власником (законним володільцем) речових доказів або представником відповідної установи, якій вони передаються на відповідальне зберігання. Так, вилучену під час проведення обшуку у справі № 667/2141/14-к нафту сорту ГОСТ 9965-76 старшим слідчим СВ Комсомольського РВ ХМУ УМВС України в Херсонській області С. було передано на відповідальне зберігання її власнику – НПС «Снігурівка» філії «ПМН» ПАТ «Укртранснафта». При цьому зразки опломбованої технологічної нафти були відібрані не лише слідчим (з їх подальшим направленням для експертного

дослідження), але й представниками ПАТ «Укртранснафта» [26].

Висновки

Підсумовуючи викладене, потрібно відзначити, що рішення слідчого, прокурора про передачу речових доказів на зберігання або відповідальне зберігання виступає процесуальним рішенням, у зв'язку з чим повинно підлягати оформленню у формі відповідної постанови: а) про передачу речового доказу на зберігання або відповідальне зберігання; б) про визнання речовим доказом і його передачу на зберігання або відповідальне зберігання. Факт передачі речових доказів на зберігання до обладнаного приміщення чи спеціального сейфу підтверджується квитанцією про їх отримання для зберігання, яка заповнюється відповідальною особою та долучається до матеріалів кримінального провадження. Передачу речових доказів на зберігання відповідним установам або на відповідальне зберігання власнику (законному володільцю) доцільно оформляти актом приймання-передачі, який повинен підлягати складанню у двох примірниках із наданням його копії відповідальній особі. Під час передачі речових доказів відповідальна особа установи або власник (законний володільць) попереджається про кримінальну відповідальність за ст. 388 КК України.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 19.11.2012 р. № 1104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF#n19>
3. Головкин О.Е. Хранение вещественных доказательств на досудебных стади-

ях уголовного судопроизводства: Дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Олег Евгеньевич Головкин. – М., 2015. – 206 с.

4. Багаутдинов Ф.Н. Обеспечение имущественных прав личности при расследовании преступлений / Ф.Н. Багаутдинов. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2002. – 280 с.

5. Чернова С.С. Хранение громоздких вещественных доказательств / С.С. Чернова // Инновационные технологии в науке и образовании: Материалы II Международной научно-практической конференции (г. Чебоксары, 07 августа 2015 года) / Ред. кол.: О.Н. Широков и др. – Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2015. – С. 294-295.

6. Ухвала Луцького міськрайонного суду Волинської області від 23.01.2015 р. у справі № 161/19358/14-к (кримінальне провадження № 1-кп/161/806/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42425869>

7. Ухвала Червонозаводського районного суду м. Харкова від 23.07.2015 р. у справі № 646/12954/14-к (кримінальне провадження № 1-кп/646/112/2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/48851249>

8. Ухвала Синельниківського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 02.02.2015 р. у справі № 191/3126/13-к (кримінальне провадження № 1-кп/191/146/13) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42547719>

9. Ухвала Пустомитівського районного суду Львівської області від 03.09.2014 р. у справі № 450/3117/13-к (кримінальне провадження № 1-кп/450/11/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41681912>

10. Ухвала Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 21.10.2014 р. у справі № 320/3165/14-к (кримінальне провадження № 1кп/320/286/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41007903>

11. Ухвала Хорольського районного суду Полтавської області від 31.03.2015 р. у справі № 548/246/15-к (кримінальне провадження № 1-кп/548/38/15) [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43447139>

12. Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 10.03.2015 р. у справі № 461/10489/13-к (кримінальне провадження № 1-кп/461/68/15) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43497644>

13. Ухвала Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 23.04.2015 р. у справі № 607/16611/14-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43989430>

14. Ухвала Дзержинського районного суду м. Харкова від 17.04.2014 р. у справі № 638/5150/13-к (кримінальне провадження № 1-кп/638/16/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/49268193>

15. Ухвала Зарічного районного суду м. Суми від 29.01.2015 р. у справі № 591/9479/14-к (кримінальне провадження № 1-кп/591/47/15) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/50425076>

16. Ухвала Кам'янського районного суду Черкаської області від 19.03.2014 р. у справі № 696/519/13-к (кримінальне провадження № 1-кп/696/2/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37697549>

17. Ухвала Рожищенського районного суду Волинської області від 29.12.2014 р. у справі № 167/1457/14-к (кримінальне провадження № 1-кп/167/95/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42056339>

18. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 24.07.2014 р. у кримінальному провадженні № 308/17455/13-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39900324>

19. Ухвала Рівненського міського суду Рівненської області від 02.09.2014 р. у справі № 569/13579/14-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/50342453>

20. Ухвала Апеляційного суду Кіровоградської області від 26.06.2014 р. у кримінальному провадженні № 11-кп/781/34/14

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню порядку процесуального оформлення передачі стороною обвинувачення речових доказів на зберігання та відповідальне зберігання. Із урахуванням теоретичних положень і судової практики визначається перелік процесуальних документів, необхідних для передачі речових доказів на зберігання та відповідальне зберігання.

SUMMARY

The article is dedicated to the research of procedural order of transfer of material evidences by the prosecution side for storage and responsible storage. Based on the results of the analysis of the theoretical positions and juridical practice the list of procedural documents, required for the transfer of material evidences for storage and responsible storage, defined.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39522504>

21. Сурженко О.А. Засоби фіксації переходу права власності за договором / О.А. Сурженко // Теорія і практика правознавства. – 2013. – Вип. 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5860/1/Syrgenko.pdf>

22. Калаур І.Р. Принцип належного виконання договірних зобов'язань через призму виконання зобов'язань про передачу майна в користування / І.Р. Калаур // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2013. – Вип. 3. – Том 1. – С. 84-86.

23. Калаур І.Р. Повернення майна наймодавцю: окремі аспекти правового регулювання / І.Р. Калаур // Право і суспільство. – 2015. – № 2. – С. 79-84.

24. Шалякина О.С. Хранение вещественных доказательств в российском уголовном судопроизводстве: порядок, способы и условия / О.С. Шалякина // Экономика. Право. Менеджмент: Сборник трудов молодых исследователей Байкальского государственного университета экономики и права. – 2014. – Вип. 1 (1) [Электронный ресурс]. – Режим доступа к документу: <http://izdatelstvo.isea.ru/epm/archive.aspx?id=1>

25. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации / отв. ред. Д.Н. Козак, Е.Б. Мизулина. – М: Юристъ, 2008. – 610 с.

26. Ухвала Господарського суду Волинської області від 05.05.2014 р. у справі № 903/351/14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38531504>